

BIBLIAI SZABADEGYETEM

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE

JEREMIÁS SIRALMAI

Előadó: Dr. Tokis Imre

Kortörténeti és vallási háttér

Jeremiás négy évtizedes tevékenysége átfogja Júda királyságnak utolsó időszakát és a babiloni fogságot. Ez a kor a nagy változások ideje, egybeesett az Asszír birodalom összeomlásával és Babilon előretörésével. Asszír a tetőpontját Assurbanipal idejében érte el Kr. e. 668–626. Babilon egy év múlva kivívta a függetlenségét Nabupolosszár vezetésével. Izrael királyai: *Manasse* (687–642) utódja *Ammón* (642–640), akinek a fia *Josiás* (640–609), ő kilenc évesen kezdte meg uralkodását. Kiemelkedő jelentőségű esemény volt 622-ben, amikor a jeruzsálemi templom felújítása közben előkerült egy törvénykönyv, melyet nyilvánosan felolvastak a nép számára, így a lakosság elhatározta, hogy a hallott isteni parancsolatok megtartja.

Josiás király reformja folytatódott és a vidéki Jahve szentélyek vallásgyakorlatát megszüntette, egyetlen legitim szent hely létezik: Jeruzsálem. A király ünnepélyes keretek között, az egész országban meghirdette a pászka ünnepét, melyet már „emberemlékezet óta” nem ismertek. A régi dávidi területeket is visszaszerezte, az országban rég nem tapasztalt gazdasági fellendülés indult el. Szinte már a salamoni jólét határait is elérték.

Közben 612-ben a méd és a babiloni seregek bevették, majd lerombolták a fővárost, Ninivét. A harcokban elesett az asszír király Szin-saris-kun. A tiszavirág ideig tartó új király, Assur-uballit még kísérletet tett Hárán városában a birodalom megmentésére, de két év múlva, 610-ben ez is elesett, így Asszíria véglegesen megsemmisül.

Az új területek felett a győztesek megszerezték a hatalmat, és felosztották maguk között. Hiába nyújtott Egyiptom katonai segítséget régi ellenfelének, Asszíriának, nem tudott rajta segíteni. Ekkor következett be, hogy Josiás nem engedte átvonulni Izrael területén az egyiptomi seregeket. A kialakult harcban elesett a reformkirály. A visszavonuló II. Nékó, a meghalt király trónörökösét fogságba vitte és helyére a testvérét, Eljakimot ültette a trónra, akinek nevét Jojakimra változtatta.

Az új uralkodó igazi keleti despotaként kezdte meg országglását, rajongott Egyiptoméért. Bízta a templom sérthetetlenességében, ugyanakkor az Isten iránti hűség helyett a politika talaján álltak. Néhány év múlva – 605-ben, az Eufrátesz melletti Karkemisznél – a történelem legkeményebb ütközetére került sor. Egyiptom veszített, az új szuperhatalom Babilónia lett. Ebben az időben jutott fogságba Izrael is, Dániel és társai Babilonba, az új birodalom fővárosába kerültek.

Jeremiás személye

Az ószövetségi próféták közül Jeremiásról tudunk a legtöbbet. Az Újszövetség az ő tollából idéz a leggyakrabban. A könyvet Jeremiástól és íródeákjától, Bárúktól származtatjuk. Irodalmi munkásságának hatása még évszázadok múlva is teljesen kimutatható Izraelben. Jeremiás Anatótban született Kr. e. 645 körül, amely Jeruzsálemtől hét km-re Észak-Keletre található. Papi családban nevelkedett, Ebjatar főpap leszármazottja, akit Salamon Anatótba száműzött.

A próféta erős fenntartást tanúsít Jeruzsálemmel és a templommal szemben, amiből kifolyólag nagyon sok nehézsége támad. Elhívását Kr. e 626-ban kapja, Josiás uralkodásának 13. esztendejében: „gyomlálj, rombolj,

pusztíts és szétszórj és építs és ültess” kifejezések kíséretében. Küldetése egybeforrt népének életével és üzenetével. Nem köt házasságot, hogy az eljövendő fogság és az ítélet ne semmisítse meg a szeretteit. Feleségét és a gyermekeit számára a saját hazája népe jelentette. Életét teljesen a szolgálatába állította.

Sorsát meghatározta az, ahogy a kortársai fogadták, mint prófétát. Környezete haragját váltotta ki, amikor másképp mert gondolkozni a jövőről. Szinte mindenki az ellenségévé vált. Még a saját vére is elárulásán fáradozott. Megverték és kalodába zárták, gyűlölték és kiközösítették, ciszternába dobták. Hazaárulással vádolták, pedig igazi hazafi volt, meg akarta menteni népét, de ők ellenálltak. Miért...? Azért, mert kimondta Isten üzenetét!

A küldetés terhe majdnem összeroppantotta, ekkor így szól: „rávétél Uram és rávétettem”. Belső vívódásait és kétségeit ki tudta és merte mondani, hogy ő már az ÚRban sem tud megbízni. Szinte feladja, amikor kijelenti: „nem emlékezem meg többet róla”. Mindez négy évtizedig tart, 626–586-ig. Az első időszakban Josiás királlyal kiegyensúlyozott és jó viszonyt ápolt, később pedig úzött vadként menekül. Bár sokszor váratlanul megjelenik a király és az ünneplő nép előtt, ilyenkor elmondja Jahve üzenetét.

Josiás reformja után tíz évig eltűnik, nem jelenik meg a közszereplők között, mivel a rabszolga felszabadítást a gazdag és befolyásos vezetők visszavonták. Legnehezebb időszaka Cidkijjá király korában volt, amikor a nemzeti nacionalisták befolyása a király önállóságát is megszüntette. Jeremiás bátran szállt szembe velük, ezért a nép ellenségének és hazaárulónak kiáltották ki. Hananja prófétával is összetűzésbe kerül, mely 28. fejezet olvasható.

A börtönbe került Jeremiást titokban keresi fel a király és azt kérdezi Cidkijjá, hogy megmenekülhet-e a város? A válasz: igen. Fel kell adni a várost és be kell hódolni Nabukadneccar előtt. A király más megoldást tervez... Álrúhában egy földalatti folyóson a családjával együtt elmenekül az ostromlott városból. Egyiptomba hátrál, azonban még ott is, egy portyázó kaldeus csapat karjaiba fut, a kiváló arab telivér lovai túl feltűnőek voltak. Végül visszaviszik a királyt Ríblába, ahol megölik gyermekeit, majd szemeit kiszúrják és így viszik fogságba, ahol meg is hal.

A könyv tanítása

A próféta számára a személyes példamutatás és elkötelezettség a legfontosabb. Élete állandó feszültségben telik el. Bárúk, a hú szolga mindent feljegyez.

- Az ember elkötelezettsége Isten iránt: hűség - számára alapvető érték
- Erkölcsi és szociális magatartás
- Harcot folytatott a hamis biztonságérzettel szemben
- Próféta jelképes cselekedetei példamutatást jelentettek évszázadokig: cserépkorsót összetört, mely a templom pusztulását szimbolizálta
- Hitt a szebb jövőben: Meghirdette az új szövetség gondolatát
- A politikai manőverekben nem hitt, sokkal inkább engedelmeskedett Istennek
- Isten szeretete népe iránt akkor is megvan, ha fogságba került az egész nemzet
- Lesz még új kezdet, amiben erősen hitt, még akkor is, ha tudta, hogy ebben az életben ő maga ezt sohasem fogja meglátni.

Összefoglalás

Jeremiás Isten embereinek egy olyan csoportjához tartozott, akiknek sorsrésze az állandó szenvedés volt. Olyan próféta volt, akit Jahve arra rendelt, hogy jelentős szerepet töltsön be Júdában, és azt hagyja egyetlen testamentumként örökségül az emberiségnek, hogy Isten népéért és a hazánkért minden időben érdemes szenvedni.

Jeremiással kezdődött, Jézussal folytatódott a prófétai szenvedés, ami az evangéliumban a Megváltó halálával teljessé vált. Az Ószövetségben elindult folyamat a Názáreti Jézus szolgálatával és szenvedésével célhoz ért.

Jeremiás egész élete keserves gyötrelmek és szenvedés volt, mégis a veresége győzelemmé változott. Külsőleg és saját korának fókuszán nézve ugyan ő maradt alul, de a jövő számára győztessé vált. Emléke kitörölhetetlenül belevésztette magát az emberiség legnagyobb alakjainak sorába és a történelem kollektív tudatába.

JEREMIÁS SIRALMAI

A könyvről általában

A Siralmak könyve a maszoréta kánonban, és a Károli-fordítású Szentírásban eltérő helyen található. A Siralmak használatáról annyit tudunk, hogy a második deportálás és a templom lerombolásának emlékére használták, a hosszú nap liturgiája alkalmával. Héber nevét a kezdőszaváról kapta meg: „Ó jaj, mennyire!” A bevezető szó vezet el bennünket a Siralmakhoz.

A siratóének elemeiben hasonlít a gyászénekhez. Mindkettő ritmikus, melankolikus hangnemben csendültek fel, elnyújtott formában. A fogságban és a későbbiekben, majd a Talmud már kimondottan a siratóének elnevezést használja, és ezzel a megjelöléssel kerül a latin Vulgata kánonjába, Lamentationes néven.

Mivel erős hagyomány szól Jeremiás szerzősége mellett, az Ószövetség görög kiadásában és a latin fordításokban a Siralmak könyve közvetlenül Jeremiás könyve után következik. A nemzeti bibliafordítások követik a görög és a latin sorrendet, illetve a Jeremiási szerzőséget sem kérdőjelezték meg, mint azt később annyian helytelenül megteszik.

A könyv öt részből áll, melyek az ország, Jeruzsálem és a templom elpusztulás feletti kesergés hangnemében fogalmazódott meg. Az 1–4 fejezetei a héber költészet gyakran használt módszerét az akrosztikont alkalmazza. A költészet eme fajtája kissé megköti a rímelés ritmusát, amikor a szigorú alfabetikus sorrendet követi a szerző, azonban más irányból a versek olvasása alkalmas a gyász és szomorúság teljes mélységének átadására, mely fontos volt a keleti gondolkodásban. A templom és a szent város pusztulásánál a költészetten keresztül az utolsó cseppig ki kell üríteni az emlékezés keserű kelyhét.

A könyv tartalma és mondanivalója

Az első ének verselésében és tartalmában a keleti költészet iskolapéldája. Kollektív panaszéneknek is tekinthetjük, mivel a nép helyett a szerző mondja el a nemzeti tragédiát. A fejezet 1–11 versei bevezetik a szenvedést a siratóének műfajával, míg a 12–22 szakaszban a megalázott Jeruzsálem szólal meg. A büszke és történelmi város rommá vált: „Nagy volt a népek között, úrnő a tartományok között, de kényszermunkássá lett!” (JSir. 1,1)

Amikor Jeremiás szétnéz a szent város helyén, mindenütt a tűz és pusztulás nyomait látja. Ekkor számára egy özvegy fejedelemasszony képe jelenik meg. A hitvalló zsidó embernek Jeruzsálem mindig kiemelkedik a városok közül, még halálában is olyan, mint egy fejedelme. A költői képek szimbolikus kifejezéseit, képtörődéseken keresztül érzékelteti. Lakóit, fiait és leányait megölték, fogságra vitték. A város díszje, a templom, mely annyiszor élvezte Isten jelenlétét, most üszkös és kormos köveivel hirdeti az ellenség győzelmét.

A következő képben pedig a ruhátlanra vált város már elveszítette korábbi ékeit. Isten dicsősége és a templom volt minden díszje, de olyanná lett, mint a mezítelenné vált tisztességes nő, akin mindenki gúnyolódik. Fenséges

ékszereit leszaggatták ruhájával együtt, mely a templom megmaradt szent tárgyainak elrablását jelenti. A szentély pusztulása egy korszak lezáródását is jelenti. A megszemélyesített Jeruzsálem is szóhoz jut, amikor azzal a felszólítással fejezi be panaszdalát, melyben a megtorlás gondolata kerül előtérbe: „... és bánj velük, amiképpen én velem bánthat az én sok vétkem miatt!” (1,22) Megjelenik a Teremtő igazzá nyilvánításának gondolata, és már nem folytatja Istennel való perlekedését a város.

A második ének az isteni büntetés következményeinek bemutatása. Visszatér a siratóének-szerkezet, amelyben kérdések és felkiáltások váltogatják egymást. Szinte a költővel együtt szenvedünk a város bevételének képszerű eseményeiben. Az ellenség mögött meghúzódik az ÚR akarata, amely győztessé teszi a babiloniakat Izrael felett. A hamis próféták miatt következett be a gyász, akik hazugságaikkal bolondították el a népet. A béke- és üdvjövendölő próféták elhallgattak a gyász után, nincs már semmi mondanivalójuk. E szakasz belső ritmusa annyira fokozódik, hogy szinte nem elég számára a 22 versszak, így az olvasó azt érzi, hogy befejezetlenül szakad meg a költői glosszasorozat.

A harmadik ének eltér az első két rész bevezetésétől, ugyanis nem „jaj” felkiáltással kezdődik el, hanem a személyes névmás egyes szám első személyű alakjával: „*Én vagyok az a férfi, aki...*”. Stílusváltás következik be, a siratóének helyett egyéni panasz dallal találkozunk, mely átmenetileg kollektív válik. Megjelennek azon zsoltármotívumok és idézetek, melyek a halálra gyötört szenvedő embert mutatják be. A megtérésre való felszólítás a túlélőknek szól, az 587 utáni gyászliturgián résztvevők számára. A továbbiakban pedig a mindenkor olvasók részére jelentett üzenetet.

A negyedik ének gondolatmenete nagy hasonlóságot mutat a második fejezet siratóénekével. Az ostromlott Jeruzsálem szólal meg ismét. Lakóit nyomorúság sújtja, éhínség a legborzalmasabb körülmények között. A leírás plasztikus, mivel a költő, mint szemtanú részese volt a város nyomorának. A visszaemlékezés fájdalmasan metszi fel a sebet. A halottak temetetlenül fekszenek az utcán szerte-szét, mint megannyi értékes ékszerek, némelyik az ellenség kezétől vesztette el az életét, míg vannak olyanok is, akik egyszerűen éhen haltak az ostrom alatt. A város bevételekor borzalmas éhség volt a védők körében. Még a vadállatnál is borzalmasabb volt az izraeli édesanyák sorsa, mert nem tudták gyermekeik éhségét kielégíteni.

A Siralmak részei eszünkbe juttatja a Kr. u. 70-ben történt római ostromot is, mely még kegyetlenebb körülmények között történt, amikor szintén egymás csecsemőit lopták el az édesanyák, hogy maguk és gyermekeik életét valami módon még fenntartsák. Izrael kiűriti a szenvedések kelyhét, a költő reménye pedig az, hogy ebből tanulni fog az utókor, a jövő majd másképp alakul, mint a véres jelen. A nép megszólal kollektív panasz formájában, melyben megemlítik, hogy Egyiptom segítségével bizakodtak, de azok nem szabadították meg őket. Mint az úzött vad, úgy menekültek egyesek a hegyekbe és búvóhelyekre, azonban az ellenség mindenütt utolérte a megmaradtakat.

Az utolsó, az ötödik ének mondanivalójában és költői szerkezetében a leginkább áttekinthető. A szerző eltávolodik a jeruzsálemi szinterről, és az országban uralkodó helyzetet tárja fel a kaldeus seregek pusztítása nyomán. Műfaját tekintve kollektív panaszének, mely az elnyomott nép imájaként is felfogható. Nem a Sion-teológia bukott meg a babiloni seregek pusztítása nyomán, hanem a hamis üdvígéret. Az utókor fájdalmasan állapítja meg az ősök hibáin túl a múlt bűneit. Amikor a politikai szövetségek szerepében annyira bíztak, hogy teljesen megfeledkeztek a régen megkötött szövetségről. A vidéki emberek is sokat szenvednek az elnyomók kénye végett. Robotmunkával kell megkeresni és fenntartani az életet. Nincs már az ünneplés, a mulatság és a táncnak nyoma sincs a határban, ahol vég nélkül folyt a vigadalom korábban. A templom helyén romok vannak, ahol vadállatok tanyáznak.

A Siralmak könyve bevezeti az olvasót a zsidó nép fájdalmának és szenvedéseinek legintimebb részleteibe. Szabadjon talán a bibliai hasonlattal zárni e néhány sort, hogy az olvasó akkor fogja megérteni a választott nép szenvedéseit, titkait, ha felismeri, hogy szent helyen áll és saruit levéve közelíti meg e könyvet.